

VERTAILEVA TUTKIMUSPROJEKTI

SUKUPUOLTEN SUHTEISTA JA ALKOHOLISTA

SALME AHLSTRÖM

Miehet ovat perinteisesti olleet alkoholitutkimuksen pääkohde. Esimerkiksi käsityksemme juomiskulttuureista ovat perustuneet havaintoihin miesten juomisesta ja empiiriset tiedotkin ovat olleet miesten keräämiä (Ahlström 1995).

Aikaisemmin tutkimusten kohteena oli melkein pääsääntöisesti mies. Kun 1960-luvulla tutkittiin pohjoismaisten pääkaupunkilaisnuorten alkoholin käyttöä, kohteena olivat vain pojat (Bruun & Hauge 1963). Alkoholistien paraneamista tutkittiin vain miespopulaatiossa (Bruun & Markkanen 1961). Suomen ensimmäisen juomatapatutkimuksen otokseen otettiin vain yksi nainen kolmea miestä kohti (Mäkelä 1971). Valinnat kertovat todellisuudesta: tyttöjä ja naisia ei kannattanut tutkia, koska heistä niin harva käytti alkoholia.

Kaikkialla maailmassa naisten osuus kaikesta juodusta alkoholista jää edelleen alle yhden kolmasosan. Osuus on kasvanut teollistuneissa länsimaissa viimeksi kuluneiden 50 vuoden aikana. Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole teoriaa, joka selkeästi selittäisi tämän yleismaailmallisen eron (Wilsnack & Wilsnack 1997).

Miksi sitten naisten alkoholin käytöstä ollaan nyt kiinnostuneempia kuin aikaisemmin? Ensinnäkin naisten alkoholin käyttö on nyt monissa maissa yleisempää kuin aikaisemmin (ks. esim. Wilsnack & Wilsnack 1995), mutta niin on miestenkin. Erityisesti meillä Suomessa sukupuolten väliset erot juoduissa määrissä ovat kaventuneet niin aikuisten (Bloomfield & al. 1999) kuin nuortenkin (Ahlström & al. 1999) keskuudessa. Suomen tytöt ovat alkoholijuomien käytössä Euroopassa tasa-arvoisimpia (Hibell & al. 1997).

Naisten juomisesta on kiinnostuttu myös siksi, että havaittiin runsaan juomisen olevan mahdollinen riski seuraavalle sukupolvelle (Fillmore 1984; Plant 1997). Fetal Alcohol Syndrome (FAS) tunnistettiin Yhdysvalloissa 1970-luvulla, ja pian sen tunnusmerkistö otettiin käyttöön meilläkin. Nyt jopa Ranskassa lääkärikunta neu-

voo raskaana olevia naisia pidättäytymään kokonaan alkoholin juonnista. Vasta 80-luvun lopulla käynnistyi myös tutkimuksia alkoholin käytön vaikutuksista kromosomien välityksellä sikiöön (Friedler 1987/1988).

Naisten alkoholin käytön vaarat tuleville sukupolville tunnettiin jo antiikin Roomassa (Purcell 1994). Siellä naisten ei sallittu juoda viiniä, koska pelättiin sen houkuttelevan heidät avioliiton ulkopuoliseen seksiin.

Kolmas syy lisääntyneeseen kiinnostukseen naisten alkoholin käyttöä kohtaan on naisten tärkeä rooli sosialisointiagentteina teollistuneissa länsimaissa. Perheessä lasten kasvattaminen on edelleen pääosin äitien vastuulla. Monissa yhteiskunnissa päiväkotij- ja kouluhenkilöstöstä valtaosa on naisia. Näissä ammateissa toimivien on edellytetty olevan hyviä esimerkkejä tuleville sukupolville. Siksi heidän alkoholin käyttönsä valvonta on ollut tarpeen.

Huoli alkoholin kulutuksen kasvusta on ollut helppo kohdistaa epäitsenäisiin tai marginaalisiin väestöryhmiin, kuten nuoriin, naisiin, etnisiin vähemmistöihin (esim. Pittman 1982) tai työttömiin (Temple & al. 1991; Mustonen & al. 1994). Julkiset tiedotusvälineet tai yhteiskuntatieteilijät eivät ole olleet kiinnostuneita siitä suuresta enemmistöstä, joka kuluttaa valtaosan kaikesta alkoholista, nimittäin keski-ikäisistä työssä käyvistä miehistä.

Kaikki kiinnostus naisten alkoholin käyttöön ei kuitenkaan ole lähtöisin tarpeesta valvoa sitä. Feminismin nousu on lisännyt tutkijoiden kiinnostusta naisten elämään yleensä ja sitä myötä myös naisten alkoholin käyttöön. Uusi näkökulma on tuonut esiin kiinnostavia eroja esimerkiksi samaa sukupuolta olevien juomistilanteiden välillä. Kun naiset juovat yhdessä, he eivät tavoittele irtautumista arkipäivän rooleista kuten miehet. Useat eurooppalaiset tutkimukset ovat osoittaneet naisten juomistilanteiden sosiaalisuuden ja niiden ystävyys-, sukulaisuus- ja naapurisuhteita koossa pitävän tehtävän (ks. esim. Honkasalo 1989; Gefou-

Madianou 1992). Niin Irlannissa, Kreikassa kuin Suomessakin naiset korostavat näiden tilanteiden merkitystä keskusteluareenana, jossa aiheet, kuten ihmissuhteet, lapset ja miehet, ovat tärkeämpiä kuin itse juominen (Du Boulay 1976; Honkasalo 1989; Peace 1992). Suomalainen tutkimus toi esiin, että naisten keskinäisissä juomistilanteissa keskustellaan usein miesten alkoholiongelmista. Kiinnostavaa olisi tietää, onko tämä suomalainen erityispiirre vai yleismaailmallinen ilmiö.

Myös rakenteelliset tekijät ovat myötävaikuttaneet tutkimustoiminnan vilkastumiseen. Vuonna 1993 Kettil Bruun Societyn (KBS) vuosittaisessa symposiumissa Krakovassa Sharon ja Richard Wilsnack kokosivat naisten alkoholin käytöstä kiinnostuneista tutkijoista verkoston, joka sai nimekseen the International Research Group on Gender and Alcohol (IRGGA). Verkosto on siitä lähtien kokoontunut joka vuosi ennen varsinaista KBS-symposiumia. Nykyään verkostoon kuuluu 100 tutkijaa Euroopasta, Afrikasta, Aasiasta, Latinalaisesta Amerikasta, Australiasta, Kanadasta, Israelista ja Yhdysvalloista.

Kim Bloomfield saattoi hyödyntää IRGGA-verkostoa, kun hän kokosi Euroopasta tutkijaryhmän ja haki Euroopan unionilta rahoitusta projektille "Alcohol Consumption and Alcohol Problems among Women in European Countries". Nämä yhdeksää Euroopan maata käsittelevät tulokset julkaistaan Substance Abuse -lehdessä tänä syksynä (Bloomfield & al. 1999).

IRGGA-verkostossa tehdyt uusinta-analyysit osoittivat, miten tärkeää on saada vertailukelpoisella tavalla kerättyjä aineistoja analysoitavaksi. Sharon ja Richard Wilsnack ovat käynnistämässä IRGGA-verkoston avulla kansainvälistä tutkimusta (Multi-National Study on Gender and Alcohol, MNS), jossa kerätään uusia survey-aineistoja. Tällä hetkellä osallistujamaita on 17. Edustettuina tulevat olemaan Euroopan ohella Pohjois- ja Keski-Amerikan maat, mahdollisesti myös Israel ja Japani.

Yhteinen kyselylomake sisältää ydinkysymykset juomatavoista, -tilanteista ja seurauksista sekä kysymykset seuraavista seitsemästä osa-alueesta, joilla on mahdollisesti yhteys juomiseen: juomisen sosiaalinen tilanne, sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen tuki, työelämäkokemukset, sosiaaliset roolit, läheissuhteet, väkivalta ja uhriksi joutuminen sekä terveys ja elämäntapa. Näiden yksilötason muuttujien lisäksi MNS-projekti tulee käyttämään analyyseissa kahta yhteisötason muuttujaa:

sukupuolten tasa-arvoisuutta ja juomakulttuurin märkyyttä.

Aikaisemmin tehtyjen tutkimusten perusteella tiedämme, että naisten juomiskäyttäytyminen on yhteydessä heidän läheistensä juomiskäyttäytymiseen. Esimerkiksi Genevieve Knupfer (1964) osoitti, että Yhdysvalloissa yleinen normi on, että vaimo ei saa juoda enempää kuin miehensä. Vuonna 1984 taas osoitettiin, että naiset juovat samalla tavalla kuin miehensä tai kumppaninsa (Wilsnack & al. 1984). Marja Holmilan (1993) tutkimat suomalaiset, runsaasti alkoholia käyttävät naiset joivat erittäin harvoin enemmän kuin miespuoliset kumppaninsa. Ruotsissa taas naisten juomisen valvonta oli 1920- ja 1930-luvulla itsestään selvä osa julkista alkoholipolitiikkaa (Bruun 1985), ja samoin Suomessa asetettiin rajoituksia naisten juomiselle julkisissa tiloissa vielä 1960-luvun loppupuolella. Nuoriin aviopareihin kohdistunut tutkimus on osoittanut, että vaimot yrittävät useammin kuin miehet valvoa puolisonsa alkoholin käyttöä niin Virossa, Venäjällä kuin Suomessakin, joskin usein siinä onnistumatta (Holmila 1987 & 1988). Myös Yhdysvalloissa naiset painostavat useammin kuin miehet kumppania juomaan vähemmän (Room 1991).

Edellä esitettyjen tulosten valossa MNS-projektin suunnittelu lähti siitä, että tutkimuksen tulee kohdistua sekä naisiin että miehiin. Marja Holmila ja minä olemme erityisen kiinnostuneita niistä prosesseista, jotka säätelevät naisten ja miesten välisiä eroja alkoholin käytössä. Vastamme MNS-projektin perhe ja alkoholi -osiota. Viimeistelyvaiheessa olevassa tutkimussuunnitelmassamme naisen ja miehen välinen suhde on keskeisellä sijalla. Sukupuoli-ideologia, perheinstituutio ja läheissuhteet tarjoavat uusia näkökulmia naisten alkoholin käytön tutkimiseen.

Näiden projektien tuottamien tulosten myötä on paremmat mahdollisuudet ymmärtää, kuinka yksilö- ja yhteisötason tekijät säätelevät naisten ja miesten alkoholin käyttöä (Room 1988). Mahdollista kuitenkin on, että uusi tutkimus vahvistaa aikaisemman tuloksen, jonka mukaan naisen suurin ongelma alkoholin suhteen on liian paljon juova mies.

Merkittävää on, että naisten alkoholin käyttöä tutkitaan uudella vuosituhannella uusista ja laajemmista näkökulmista, mikä varmasti mahdollistaa myös uusien juomista säätelevien teorioiden kehittelyn koko ihmiskunnan alkoholin käytön osalta.

KIRJALLISUUS

Ahlström, S.: Cultural differences in women's drinking. *Contemporary Drug Problems* 22 (1995), 393–413

Ahlström, S. & Metso, L. & Tuovinen, E. L.: Miten nuorten päihteyden käyttö on muuttunut vuodesta 1995 vuoteen 1999? *Yhteiskuntapolitiikka* 64 (1999): 5–6, 480–487

Bloomfield, K. & Gmel, G. & Neve, R. & Mustonen, H.: Investigating the gender gap in alcohol consumption in Finland, Germany, The Netherlands and Switzerland: A repeated survey analysis. P. 127–151. In: Bloomfield, K. & Ahlström, S. & Allamani, A. & Choquet, M. & Cipriani, F. & Gmel, G. & Janin Jacquat, B. & Knibbe, R. & Kubicka, L. & Lecomte, T. & Miller, P. & Plant, M. & Spak, F.: *Alcohol Consumption and Alcohol Problems among Women in European Countries: Project Final Report, Chapter 5*. Berlin: Institute for Medical Informatics, Biostatistics & Epidemiology, Free University of Berlin, 1999

Bruun, K.: Kön och klass. S. 298–317. I: Bruun, K. & Fränberg, P. (red.): *Den svenska supen: En historia om brännvin, Bratt och byråkrati*. Stockholm: Prisma, 1985

Bruun, K. & Hauge, R.: Drinking habits among Northern youth. A cross-national study of male teenage drinking in the Northern capitalism. Alcohol research in the Northern Countries. The Finnish Foundation for Alcohol Studies, Vol. 12. Helsinki 1963

Bruun, K. & Markkanen, T.: Onko alkoholismi parannettavissa? Kokeellinen tutkimus nykyaikaisen alkoholistipoliklinikan hoitotuloksista. *Väkiuomakäytön tutkimussäätiö, Julkaisuja* 11. Helsinki 1961

Du Boulay, J.: Lies, mockery and family integrity. P. 389–406. In: Peristiany, J. G. (ed.): *Mediterranean family structures*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976

Fillmore, K. M.: When angels fall: Women's drinking as cultural preoccupation and as reality. P. 7–36. In: Wilsnack, S. C. & Beckman, L. J. (eds.): *Alcohol problems in women: Antecedents, consequences, and intervention*. New York: Guilford, 1984

Friedler, G.: Effects of future generations of paternal exposure to alcohol and other drugs. *Alcohol World. Health and Research* 12 (1987/1988), 126–129

Gefou-Madianou, D. (ed.): *Alcohol, Gender and Culture*. London and New York: Routledge, 1992

Hibell, B. & Andersson, B. & Bjarnason, T. & Kokkevi, A. & Morgan, M. & Narusk, A.: The 1995 ESPAD Report. Alcohol and Other Drug Use among Students in 26 European Countries. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs. Stockholm 1997

Holmila, M.: Young families and alcohol use in Finland and the Soviet Union. *Contemporary Drug Problems* 14 (1987): 4, 649–672

Holmila, M.: Wives, husbands and alcohol: A study of informal drinking control within the family. The Finnish Foundation for Alcohol Studies, Vol. 36. Helsinki 1988

Holmila, M.: Heavy drinking women: Drinking patterns and resources for controlled drinking. *Addiction Research* 1 (1993), 119–130

Honkasalo, M.-L.: "Have the wives over for a sauna

when I go out with the men!" P. 76–96. In: Haavio-Mannila, E. (ed.): *Women, Alcohol, and Drugs in the Nordic Countries*. NAD publication No. 16. Helsinki 1989

Knupfer, G.: Female drinking patterns. P. 140–160. In: North American Association of Alcoholism Programs, Selected papers presented at the 15th Annual Meeting, September 27–October 1, 1964. Washington, DC: NAAAP, 1964

Mustonen, H. & Paakkanen, P. & Simpura, J.: Drinking habits among the employed and unemployed. *Nordisk Alkoholtidskrift* 11 (1994): (English Supplement), 21–34

Mäkelä, K.: Measuring the consumption of alcohol in the 1968–1969 alcohol consumption study. *Social Research Institute of Alcohol Studies, No. 2*. Helsinki 1971

Peace, A.: No fishing without drinking: The construction of social identity in rural Ireland. P. 167–180. In: Gefou-Madianou, D. (ed.): *Alcohol, Gender and Culture*. London and New York: Routledge, 1992

Pittman D. J.: Primary prevention of alcoholism and alcoholism-related damage: New directions. Paper presented at the 28th International Institute of the Prevention and Treatment of Alcoholism, July 5–9, 1982, Munich, Germany

Plant, M.: *Women and Alcohol. Contemporary and Historical Perspectives*. London/New York: Free Association Books Ltd, 1997

Purcell, N.: Women and wine in ancient Rome. P. 191–208. In: McDonald, M. (ed.): *Gender, Drink and Drugs*. Oxford/Providence: Berg Publishers, 1994

Room, R.: Cross-cultural research in alcohol studies: Research traditions and analytical issues. In: Towle, L. H. & Harford, T. C. (eds.): *Cultural influences and drinking patterns: A focus on Hispanic and Japanese populations*. Research monograph No. 19. Rockville, MD: National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism, 1988

Room, R. & Greenfield, T. K. & Weisner, C.: "People who might have liked you to drink less": Changing responses to drinking by U.S. family members and friends, 1979–1990. *Contemporary Drug Problems* 18 (1991): 4, 573–595

Temple, M. T. & Fillmore, Kaye M. & Hartka, E. & Johnstone, B. & Leino, E. V. & Motoyoshi, M.: A meta-analysis of change in marital and employment status as predictors of alcohol consumption on a typical occasion. *British Journal of Addiction* 86 (1991), 1269–1281

Wilsnack, S. & Wilsnack, R.: Drinking and problem drinking in US women: Patterns and recent trends. P. 29–60. In: Galanter, M. (ed.): *Recent Developments in Alcoholism, Vol. 12*. New York: Plenum Press, 1995

Wilsnack, R. W. & Wilsnack, S. C.: *Gender and Alcohol. Individual and Social Perspectives*. New Brunswick, New Jersey: Rutgers Center of Alcohol Studies, 1997

Wilsnack, R. W. & Wilsnack, S. C. & Klassen A. D.: Women's drinking and drinking problems: Patterns from a 1981 national survey. *American Journal of Public Health* 74 (1984), 1231–1238.